

Posudek na diplomovou práci

Sláva Kostovčíková

OBRADY ŽIVOTNÉHO CYKLU ŽIDOV NA SLOVENSKU V 20. STOROČÍ

Předložená práce je teprve druhou diplomovou prací, která byla na oboru hebraistika v ÚBVA zaměřena na dějiny a kulturu Židů na Slovensku (první byla studie S. Singerové z r. 2003 „Vývoj židovské identity v Košicích po holocaustu“). Jde tedy o téma, kterému se dosud věnovala velmi malá pozornost, jak ostatně vyplývá ze seznamu literatury, z níž autorka čerpala. Hlavním zdrojem jejího studia byly však výpovědi pamětníků, které v minulých letech pořídili pracovníci Múzea židovské kultúry v Bratislavě a které dosud nebyly využity k hlubší analýze. Recipienti náležejí vesměs ke generacím narozeným do 40. let 20. století, přičemž ve svém vzpomínkách někdy uvádějí i zkušenosti svých rodičů nebo prarodičů, a pocházejí z různých částí země. Jejich informace tedy pokrývají i období holocaustu a poválečná léta.

Práce má logické a přehledné rozvržení do pěti kapitol, z nichž první je věnována kulturně-historickému úvodu a čtyři se zabývají přímo rodinnými obřady podle klasické posloupnosti „od kolébky ke hrobu“: „Obriezka, Pidjon ha-ben“, „Bar micva/bat micva“, „Svadba“ a k ní přínáležející problematika levirátu a rozvodu, „Smrt' a pohreb“.

Kapitola „Kultúrne-historický úvod“ poskytuje základní údaje o politicko-sociálních a náboženských poměrech židovských obcí na Slovensku od počátku jejich existence, včetně přehledu náboženských směrů, které především v posledních dvou stoletích ovlivňovaly postoj židovských obyvatel země k otázkám integrace a asimilace či naopak k sionismu. Přestože se diplomantka soustředí na charakter náboženských projevů v rodinách respondentů, jejich výpovědi zároveň naznačují, jak na náboženskou praxi působil vývoj celkové společenské situace včetně vztahů s majoritním okolím. Jeden z mezníků samozřejmě představovala šoa, jejíž důsledky v sobě nadále nesou generace přeživších i poválečně narozených. Ve druhé polovině 40. let 20. století, kdy došlo k obnově židovských obcí a jejich aktivit, byla stmelujícím prvkem rodinná sounáležitost, zároveň se však projevil silnější asimilační tendence, podporované zážitky z holocaustu a jeho důsledky včetně odklonu od náboženství a rostoucího počtu smíšených manželství. Krátce jsou pak charakterizovány další etapy poválečného vývoje, které ovlivňovaly život a činnost židovských obcí i jednotlivců: 50. léta s politickými procesy, liberalizace a částečné uvolnění náboženského i společenského života obcí v 60. letech, normalizace a posílení antisemitských a antisionistických postojů v 70. a 80. letech. I přesto byly v těchto podmínkách zachovávány rodinné vazby a tradice, ačkoliv po náboženské stránce velmi zredukované. V důsledku společenských změn po roce 1989 židovské obce obnovily a rozšířily své aktivity a v účasti mladších poválečných generací začala hrát – a dosud sehrává – důležitou roli Slovenská únia židovskej mládeže. Autorka však podtrhuje, že ta část mladé generace, která se vrací k judaismu, nevnímá už jeho náboženskou stránku. „Je to z velké části výsledek traumy z holocaustu, kedy veľa ľudí prestalo veriť, ale aj dlhé roky intenzívnej ateistickej ideológie komunistického režimu. Okrem toho mladšia a stredná generácia neovláda náboženské rituály a v rodine nemali ani príležitosť oboznámiť sa s nimi...“ (s. 14).

Čtyři následující kapitoly věnované rodinným obřadům mají jednotnou koncepci, přičemž autorka klade hlavní důraz na obraz židovské rodiny ve výpovědích svědků, který se stává základem rozboru situace. V každé kapitole diplomantka nejprve seznamuje s podstatnými rysy tradiční náboženské praxe, s průběhem příslušného obřadu, poté se soustředí na formu a změny této praxe na základě výpovědí pamětníků.

V závěru práce diplomantka shrnuje zjištěná fakta v celkovém hodnocení, kdy konstatuje, že „Výpovede pamatníkov odzrkadľujú roznu škálu religiozity Židov v rozličných politických obdobiach dvadsiateho storočia na Slovensku. Židovské tradície pred vojnou boli živé. ... V povojnovom období už nemožno hovoriť o živých židovských zvykoch a tradíciách. Holocaust fyzicky zničil židovstvo na Slovensku a spôsobil deštrukciu židovskej rodiny. Rodiny boli neúplné a vznikali komplikované vzťahy. ...“ Po roce 1989 „mladá generácia má záujem o židovstvo, no nie v jeho náboženskej podobe. Nastáva problém identity. Mnohí z mladých záujemcov pochádzajú zo zmiešaných manželstiev, ale aj židovských, no natoľko asimilovaných, že nepoznajú a neovládajú tradície a zvyky. Nevedia, k čomu sa vracajú, ani si nie sú vedomí toho, čo nedodržiavajú. ... Radia sa k tzv. „etnickým Židom“ (s. 67-68).

Připomínky a dotazy:

1. Chybné označení státního útvaru na s. 11 – 14.3.1939 byl vyhlášen Slovenský štát, ne Slovenská republika.
2. V pozn. 63 na s. 59 je třeba doplnit odkaz – Dtto (návazně na pozn. 62), s. 292.
3. Dotaz – na s. 10 je uveden slovenský písňový folklór s tematikou židovského podnikání; existují přímé nějaké studie nebo edice, které toto téma zpracovávají?

Hodnocení:

Diplomová práce Slávy Kostovčíkové prokazuje, že si její autorka osvojila zásady heuristické práce a úspěšně spojila výsledky studia písemných pramenů a literatury s dokumentací ústních svědectví. Úkol stanovený zadáním splnila po stránce obsahové i metodologické. Práce má též po formální stránce všechny náležitosti, podrobný obsah a resumé v češtině a angličtině, poznámkový aparát a strukturovanou bibliografii. Výklad je doplněn obrazovou přílohou zaměřenou na rodinné obřady v současné náboženské praxi. Předložená práce takto splňuje všechny požadavky kladené na diplomovou práci, jednoznačně ji doporučuji k obhajobě a hodnotím ji jako výbornou.

V Praze dne 11. ledna 2008.

Doc.PhDr. Jiřina Šedinová, CSc.
Ústav Blízkého východu a Afriky FFUK